

Čas je nejvěrnější společník

Valentýna Koutníková

Jedna ze základních fyzikálních veličin je čas. Dokonce se o něm mluví jako o čtvrtém rozměru. Prostě a jednoduše měří vzdálenost mezi událostmi na první souřadnici časoprostoru. Odříkat to dovedu, ale co vlastně podle této definice mám, pokud řeknu: „Mám čas,“ to tedy nevím. Tady už má představivost selhává. Myslím, že daleko lépe se zorientuji na poli lidových rčení. Ostatně to je moudrost ověřená staletími, jasná a srozumitelná. Určitě jste také slyšeli, že: „*Čas různé přináší.*“ nebo že: „*Čas všechno zhojí.*“ Já jsem sice musela vždy: „*Dočkat času, jako husa klasu,*“ což se mi ale málokdy líbilo, protože zvědavost je typickou vlastností ženských, a já byla patrně ženskou už za mlada. Čekat ale, že pochopím Einsteinovskou relativitu času z učebnic fyziky, to je skutečné *plýtvání časem*. Tady doopravdy *čas nic nesrovná!* A jsme u toho. Mohu plýtvat něčím, co ani nevím, co je? a co ve skutečnosti vůbec nemám?

Pokud si to trochu převedu do srozumitelnější řeči, je možné čas pojmut jako dobu, která uplynula mezi dvěma momenty. Ve škole bych asi přece jenom vydumala silnější kalibr: „Čas jako nevratná změna na základě lineární dimenze.“ Já vím, i tohle zní šíleně, pokud si zcela jasně neuvědomím, že na takové ose se přítomnost v čase stává minulostí a budoucnost přítomností. Zní to nadneseně, ba přímo vědecky, ale řekněte sami, není to právě jen ten nepatrný rozdíl vzdálenosti maturity v prvním ročníku a během svatého týdne, co relativitu ozřejmí? Ostatně nevratnost času by mi jistě potvrdila Helenka Vondráčková a mnohé další a jejich plastičtí chirurgové. To zní trochu kousavě. Ono se mi to mluví, když je mi tolik, kolik mi je! Ale „*všeho dočasu*“, řekla by moje babička. Říkala to vždy, ať už jsem chtěla popohnat čas nebo ho přibrzdit. Nezdál se vám čas na pohádky nebo hry také neskutečně krátký? Zato čas úkolů a nebo práce - ten se vlekl! Úplně se vidím, jak se plazím po nekonečném záhonku a dlouhu jednu pampelišku za druhou, sluníčko mě přismáhne, jazyk se lepí, kolena tlačí, záda bolí, ale záhonek nechce skončit! Nebo když se na něco těšíte! Je jedno, jestli je to Ježíšek, konec školního roku nebo dovolená u moře. Každé škrtnutí políčka v kalendáři představuje jedno nekonečno. Dni se zkrátka vlečou. Jenže pak je to tady, chvílka rozbalování dárků, hledání toho jediného „nej“, prázdniny a nebo pár chviliek na pláži a... A zas to čekání! Jako by čas byl jen sled událostí. Řada po sobě jdoucích okamžiků, co se sice snažíme uchovat ve svých fotoalbech, ale ony šednou a blednou, protože čas přináší zapomnění. Ostatně takhle nějak to zřejmě myslel Descartes, když o času mluvil jako o posloupnosti privilegovaných okamžiků. Tím se mu báječně povedlo postavit základ k diskontinuitě času. Jenže, a to zase říká moje babička, co ti jednou vleze do hlavy, to ti nikdo nevezme. Takže hezky fenomenologicky propojila čas s vědomím, aniž sama tuší, jakou filozofickou teorii právě provádí v praxi. A je to tu! *Čas se nám stará o vzpomínky*. Každý z těch dospělejších neustále připomíná „*ty staré dobré časy*“, až by si člověk málem myslel, že nejlepší to bylo s oštěpem v jeskyni.

Možná ale vnímáme čas intenzivně až od určitého věku. Nejde ani tak o stárnutí, jako spíše o strach, že tam někde, a vůbec ne v nedohlednu, nás čeká smrt. Pomalé umírání v bolestech. Nemoc, která z nás udělá zaživací rouru, což se sice dá lichotivěji nazvat vegetativním stavem, ale na věci to nic nezmění. Na tohle zneklidnění, možná dokonce

depresivní zděšení, upozorňoval třeba Martin Heidegger nebo Nietzsche. Ale termín „bytí k smrti“, ať je sebevíce pravdivé, mě spíše odpuzuje. Víc se mi líbí Bergsonovo „žité trvání“, které má různé kvality a my máme tendenci porcovat ho na jednotlivé více či méně spojité okamžiky, protože nevíme, že čas je jen spojitý a nelze z něj cokoli vyzobávat jako rozinky v koláči. Kdyby to šlo, asi bychom si vybírali všechny okamžiky štěstí a radosti, užívali si všechno, co nám osud přichystal, a až bychom všechno to dobré vydolovali, bylo by nejrozumnější rychle skočit do bezčasí. Protože mrtví přece čas neměří.

Možná, že vědomí času je typickým projevem lidství, protože si nejsem jistá, jestli je třeba našemu psovi jasné, co to znamená, když mu do zblbnutí opakují: „Nic tu neznič, přijdu ve čtyři!“ To jen my máme utkvělou představu, že čas je veledůležitou veličinou. Pokud si vzpomínám, ve skutečnosti se nikdy nic zásadního nestalo, pokud jsem něco neudělala včas. Možná někdo chvíli huboval, možná se nade mnou vznášela pětka ve škole... Ale nic víc. Někdo by mohl namítat, že dokud nejsem dospělá a nepřebírám odpovědnost, nemohu posuzovat skutečnou hodnotu času. Ale já mám dojem, že času přisujeme více důležitosti, než ve skutečnosti má. *Čas jsou peníze*, slýcháme, potřebou peněz otupělí. Honíme se za jakousi vizí času, čekáme, až *přijde náš čas*, až se *zablýskne na časy*, až... a ani si nestačíme uvědomit, že ten náš čas, nám protéká mezi prsty. Nedá se zastavit, zakonzervovat na *horší časy*, nedá se posunout ani přeskočit. Prostě jen je, nebo spíše běží a my ho můžeme nanejvýš měřit a šilet spolu s Victorem Hugem, „*že nás nepopohání jako otroky biče, ale termíny v kalendáři*“.

Troufám si říci, že bych nespočetala, kolikrát jsem použila onu všemocnou magickou formuli: nemám čas. „Nemám čas,“ říkám své kamarádce, přestože netuším, co budu odpoledne dělat. Nemám čas, říká rodič svému potomkovi, protože je vytržen ze své hry na práci. Protože jsou důležitější věci, které má na starosti. Vydělávání peněz, zabezpečení rodiny... A až se konečně na chvíli zastaví, zjistí s hrůzou, že *čas utekl jako voda*, jeho děti jsou veliké, samostatné a dokonale podobné svým rodičům. Proto teď ony doopravdy nemají čas. Musí ještě zařídit, udělat, sehnat... Musí stihnout!

A tak jsme začali všichni hrát jakousi podivnou hru. Závod s časem. Platíme za to stresem a depresemi, dopravními nehodami a poškozeným zdravím. Měníme se v dostihového koně, ačkoli víme, že svůj *závod s časem* nemůžeme vyhrát. Usadili jsme si kategorii času do svého nevědomí, což by porazilo i samotného Freuda. Už nás neprovází klekání, už se neblýskneme stříbrnými cibulemi ve vestě, teď nosíme čas v sobě. Odposloucháváme jeho tikání a laskavě to komentujeme tím, že naše *biologické hodiny bijí*. Nařizujeme budíky, mobily, vedeme plánovací kalendáře, připomínající sekretářky, rozvrhy hodin. Vědomí času nás odsoudilo k nevyhnutelnému postupování ke smrti. „Až“ se stalo zaklínadlem současnosti: až dostanu občanku, až dostuduji, až budu dospělý, až budu mít svůj byt, až... V honbě za AŽ zapomínáme na TEĎ. Zapomínáme vychutnat si přítomnost. Oddat se jí, doopravdy prožít, procítnout každičký okamžik, protože se prostě už nikdy nevrátí. Už nikdy nebude stejná euforie z nečekané jedničky těžce vydobyté několika děsivými písemkami, už nikdy nebude stejná pachů po hádce s přítelkyní, už nikdy nezažijeme to, co nyní, a přece se ženeme příšerným tempem dál.

Myslím, že mě okouzluje i představa personifikovaného času. Podle antických bájí mívá Čas jako atributy kosu a přesýpací hodiny. Někdy i egyptského hada, který se zakousl do vlastního ocasu, aby ukázal, že není počátek ani konec, že je jen věčnost. Pak ovšem není

jasné, proč hodiny a kosa, když smrt vede jen ke zrození. Pikantní na tom je, že Čas, tj Chronos, nějak splynul s bohem zemědělství Kronem, Saturnem. V téhle představě už Čas není ani sám sebou. Proměnili ho na zasetí a sklizeň, úrodu a odpočinek pole, zrod a skon. Z lineárního času se stal koloběh, orientálně známé znovuzrození, které ale obvykle neprobíhá na stejné úrovni, ale posouvá se o stupínek výše, pokud vnímáme život optimisticky jako zdokonalování. Tím jsme ale narazili na Marxovu vývojovou spirálu!

A když si představím, že ve středověku ještě musel chudák Čas zaznamenávat do své knihy skutky hrdinů, aby se odhalila Pravda a Nevinnost, zdá se to jako činnost tak časově náročná, že prostě nemohl mít Čas žádný čas. Nevyšel ze psaní! A pro nás to znamená, že nás *čas poznamenal*. Ostatně asi byl vnímán jako pěkný závistivec, když se za své povinnosti mstí tím, že ničí krásu a mládí a zvětšuje břemeno, které člověk vláčí. Darmo se neříká, že nás *čas ohýbá k zemi*. Mění nás. To je jisté. Věděl to už Cicero, když hlásal, že *se „čas mění a my s ním“*. Ještě jsem ale neslyšela, že by někoho Čas vylepšil. Ačkoliv že někdo *časem zmoudřel*, to už jsem zaslechla. Většinou to ale znamenalo, že se uklidnil. Zkrátka zpomalil. Možná, že se už nenechal ovládat časem, že si zkrátka našel čas, aby ten čas, který mu je vyměřen, nepromarnil, ale aby si ho užil.

Valentýna Koutníková
25. 9. 1997
Malinovského 1143, Rakovník

kvinta
Gymnázium Zikmunda Wintra
Nám. Jana Žižky 186
269 19 Rakovník
lenka.hejdova@centrum.cz